

«заробляти гроші» 14,4%. Лише 7,7% грає, тому, що любить заважати іншим героям в грі. Стільки ж заради можливості «кастомізації (зміни зовнішнього вигляду героя, техніки)», - це підлітки, ймовірно, із дизайнерськими здібностями; або ж такі, що відчувають потребу змін у реальному житті. Улюбленими іграми підлітків є ігри із сценами насильства, жахів.

Улюбленим способом гри 46,6% респондентів є гра самому проти комп'ютера. 33,3% самому проти іншого гравця, самому проти кількох гравців. 26,6% з іншими гравцями (одні гравці проти інших. 6,6% у кооперативі (кілька гравців проти комп'ютера).

У 40% респондентів улюбленими є негативні персонажі.

На запитання: «Чим він (вони) Вам подобаються?»,- уникали відповіді.

На запитання: «Чи берете Ви з нього (неї) приклад, намагаєтесь скопіювати його (її) поведінку, бути таким як він (вона)?»,- уникали відповіді.

На запитання: «Яким чином Ви намагаєтесь бути схожим на свого персонажа?»,- уникали відповіді.

Заради можливості пограти 27% готові позбутися того, хто заважає грати; готові на все, лиш би пограти. 19% готові не спати вночі; обдурити батьків. 16% респондентів готові піти на компроміс заради можливості пограти в комп'ютерну гру, 11% готові вдарити того, хто заважає грати. 27% готові не робити уроки; пропустити заняття у школі.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження встановлено, що: 80% респондентів грають в комп'ютерні ігри і лише 20% стверджують, що ні.

63% віддають перевагу агресивним типам комп'ютерних ігор. В іграх респондентів найбільше приваблює механіка гри (39,4%), графіка (32,7%), реалістична фізика (25,6%), музичне оформлення подобається лише 20,2%, 8,6% в захопленні від вигляду крові, жахів. 50% респондентів грають в комп'ютерні ігри щодня. 25% 5 днів на тиждень. 25% два дні на тиждень. 35,6% респондентів грають 5 годин на день. На питання: «Чи граєте Ви після 24,00 години?» 47% респондентів дали позитивну відповідь.

Дослідження мотиваційної сфери підлітків, які захоплюються комп'ютерними іграми виявило, що мотивами вибору комп'ютерних ігор за рейтингом домінування є: можливість провести вільний час; можливість набити фраги (набрати багато балів за вбивства); можна робити все, що захочеш, без зайвих зусиль стати тим, ким хочеш бути, не нести відповідальності за те, що накоїв, отримувати можливість мати перевагу над іншими гравцями (чітерство), можливість розробляти власну стратегію дій, можливість командної гри; можна бути ким завгодно, отримати можливість: руйнувати, можливість познайомитися із гравцями з інших країн, погратися, не виходячи із дому; вбивати безкарно, здобувати досягнення, можливість, самоствердження, можливість прокачуватися (розвивати віртуального персонажа), можливість конструювати, отримати другий шанс, заробляти гроші; можливість кастомізації (зміни зовнішнього вигляду героя, техніки).

Улюбленими іграми підлітків є ігри із сценами насильства, жахів.

Серед способів гри підлітки віддають перевагу самотійній грі проти комп'ютера (45,3%).

Улюбленими персонажами 42% респондентів є негативні персонажі.

16% респондентів готові піти на компроміс заради можливості пограти в комп'ютерну гру. 80% заради можливості пограти готові на негативні вчинки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлаков И.В, Ното Оатег: Психология компьютерных игр / И.В. Бурлаков. — М.: Независимая фирма «Класс», 2000. — 64 с.
2. Войскунский А.Е. Групповая игровая деятельность в Интернете / А.Е. Войскунский // Психологический журнал. — 1999 — Т. 20, № 1, — С. 126-132
3. Медведева И.Я. Ребенок и компьютер / И.Я. Медведева, Ё.Л. Шишова, М.Н. Миронова. — Клин: Христианская жизнь. — 2007. — 320 с.
4. Шапкин С.А. Воздействие компьютерной игры на функциональное состояние пользователя / С.А. Шапкин, С.А. Варашкевич // Вестник МГУ. Психология. — 1999. — №3. — С. 25— 33
5. Юрьева Л.Н. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика / Л.Н. Юрьева, Т.Ю. Бельбот. — Днепропетровск: Пороги, 2006. — 196 с.
6. Чорна І.М. Дослідження механізмів вливу комп'ютерних ігор на психіку гравця/ І.М.Чорна,М.М.Чорний// Збірник матеріалів ІV Міжнародної науково-практичної конференції ["Акмеологія науки ХХІ століття"].—К. Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 20)4.— С.162—168.
7. Чорна І.М. Дослідження психологічної залежності від комп'ютерних ігор дітей підліткового віку/ І.М.Чорна,М.М.Чорний// Збірник матеріалів ІV Міжнародної науково-практичної конференції ["Акмеологія науки ХХІ століття"].—К.: Київ. Ун-т ім. Б.Грінченка, 2014,—С.169—179.

Диня У.

Науковий керівник - доц. Чорна І.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У Національній доктрині розвитку освіти України проголошено завдання формування самостійної та самодостатньої особистості, здатної до професійного розвитку, активної адаптації на сучасному ринку праці та творчої самореалізації, Ці завдання пов'язані з новими вимогами суспільства до

реформування освіти та здійснюються на засадах гуманізації, що актуалізує проблеми професійного самовизначення особистості.

Професійне самовизначення - важливий етап життєвого самовизначення особистості. Дослідження професійного самовизначення особистості мають велике значення як в контексті вивчення ключової проблеми психології - становлення особистості в цілому, так і як важливого етапу професійного становлення особистості. Ці дослідження відповідають попиту суспільства на підготовку кваліфікованих спеціалістів, бо саме невирішеність проблеми професійного самовизначення призводить до незадоволеності обраною професією, невідповідності обраному профілю діяльності, і, як результат, до серйозних проблем в соціальній, виробничій сфері.

Вивчення наукових джерел показує, що професійне самовизначення - складний процес. Його характер залежить від віку, статі, здібностей, рівня інформованості молодшої людини і визначає рівень соціальних претензій, які залежать від соціального статусу, матеріального забезпечення сім'ї, престижності професії та ін. Професійне самовизначення не є одномоментним актом і не закінчується підготовкою до обраної професії, воно продовжується протягом життя. Іншими словами, це не одноразовий вибір професії, а довготривалий процес самопізнання, формування інтересів, основних і резервних професійних напрямів, професійної перспективи, а також вивчення напрямів перекваліфікації. Раннє і категоричне самовизначення вважається позитивним чинником професійного становлення особистості.

Професійне самовизначення особистості у старшому шкільному віці відбувається в умовах руйнування традиційних соціально-реінтегративних механізмів, що стало однією із характерних рис сучасного стану реформування українського суспільства. У зв'язку з цим стають актуальними дослідження проблем професійного самовизначення юнаків у ситуації спонтанності і динамізму процесів становлення ринку праці. Саме ця група молоді має істотний потенціал для ефективного професійного розвитку.

Професійне самовизначення в ранньому юнацькому віці - дуже важлива подія, яка пов'язана не лише з вибором професії, а впливає на майбутнє життя людини - місце життя, матеріальне становище, розвиток взаємодії з соціумом, духовний розвиток, самооцінка, а також визначає формування та розвиток певних особистісних якостей. Саме тому професійне самовизначення та його реалізація у виборі професії є визначним етапом становлення особистості старшокласника. Відтак за обставин прискорення соціально-економічних змін у сучасному суспільстві підвищуються вимоги до майбутнього професійного самовизначення особистості в ранньому юнацькому віці, що передбачає її успішну потенційну професійну та особистісну самореалізацію.

Зазначимо, що ранній юнацький вік супроводжується певними віковими особливостями у фізичному та психічному розвитку, однак саме в цьому віці особистість має визначитись зі своїм життєвим шляхом, зокрема, з вибором майбутньої трудової діяльності. Нерідко старшокласник психологічно не готовий до важливого самостійного вибору. Більшість юнаків не зіштовхнулися з реальними соціальними та економічними відносинами та знаходяться у статусі особи, що перебуває на утриманні батьків, а це надає їм ілюзорне уявлення про майбутнє та формує специфічний суб'єктивізм у самовизначенні. До того ж, вікові новоутворення цього періоду є значущими для професійного вибору старшокласника.

Теоретичні аспекти проблеми самовизначення аналізуються в працях Б.Ананьєва, Л.Божович, С.Рубінштейна, С.Клімова, М.Пряжнікова. Розробка питання дає можливість визначити загальні положення керівництва цим процесом (С.Чистякова, П.Шавір). В сучасній психології теорія професійного самовизначення є досить розробленою, зокрема розглядаються його типи (М.Пряжников), моделі та рівні (С.Клімов), компоненти (П.Шавір) та механізми (Н.Самоукіна, С.Певкеркович). Встановлено, що самовизначення має ціннісно-сміслову природу (Т.Буякас, М.Гінзбург, З.Карпенко, В.Сафін, І.Чорна та ін.).

Незважаючи на помітне поглиблення у науково-психологічному вивченні проблеми професійного самовизначення, залишаються малодослідженими психологічні механізми професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці, а також зв'язок професійного самовизначення з особистішим, соціальним, життєвим самовизначенням юнаків. Актуальність та недостатня спрацьованість вказаних питань й зумовили вибір теми дослідження - «Особливості професійного самовизначення старшокласників».

Об'єктом дослідження є професійне самовизначення як науково-психологічний феномен.

Предметом дослідження є особливості професійного самовизначення у ранній юності.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити психологічні особливості й чинники професійного самовизначення у старшому шкільному віці.

Професійне самовизначення є значущим компонентом професійного розвитку особистості і виступає критерієм її професійного становлення як однієї із форм особистісного розвитку загалом. Відповідно до етапів професійного становлення визначаються етапи професійного самовизначення: етап формування професійних намірів, цілеспрямована професійна підготовка та етапи профадаптації з подальшою реалізацією особистості у трудовій діяльності. Вікова динаміка професійного самовизначення особистості може бути описана у трьох хронологічно визначених стадіях: стадія фантазування, гіпотетична та реалістична стадії.

Професійне самовизначення особистості не зводиться до вибору професії, який означає лише перехід даного процесу у нову фазу свого розвитку. Після обрання професії, професійне самовизначення особистості продовжує розвиватись у процесі фахової підготовки та трудової

діяльності, зазнаючи якісних змін, динаміка яких визначається індивідуальними особливостями та соціально-економічними умовами праці.

Основними динамічними характеристиками професійного самовизначення є уявлення особистості щодо обраної професії (вимоги, оплата, престиж), своїх можливостей (здібності, нахили, знання, уміння, навички), які поступово інтегруються в уявлення про себе як суб'єкта професійної діяльності (в майбутньому і на даний момент) на всіх психологічних рівнях: когнітивному, емоційно-мотиваційному та поведінковому. Рівень адекватності цих уявлень відзначається власною динамікою, яка впливає на змістові та адаптаційні мотиви професійної діяльності.

Дослідження проводилось нами на базі Куропатницького НВК-ЗНЗ I-III ступенів ДНЗ Бережанського району, Бережанської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 та Бережанської обласної комунальної загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів з поглибленим вивченням трудового навчання. Загальну експериментальну групу склали 95 учнів 9-х, 10-х і 11-х класів.

На основі узагальнення результатів дослідження професійного само-визначення юнаків і дівчат за методиками: тест смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва, опитувальник САМОАЛ А. Лазукіна в адаптації Н. Каліної, диференційно-діагностичний опитувальник Є. Клімова та анкета для виявлення мотивів професійного самовизначення старшокласників, визначено три рівні професійного самовизначення старшокласників - високий, середній і низький.

Високий рівень професійного самовизначення старшокласників охоплює високі показники за шкалами тесту СЖО, високі показники самоактуалізації за тестом «САМОАЛ», сформовані професійні схильності за методикою ДДО Є.Клімова та мотиви вибору професійної діяльності групи «Самоактуалізація».

Середній рівень професійного самовизначення старшокласників охоплює середні показники за шкалами тесту СЖО, середні показники самоактуалізації за тестом «САМОАЛ», достатньо сформовані професійні схильності за методикою ДДО Є.Клімова та мотиви вибору професійної діяльності переважно групи «Самоактуалізація».

Низький рівень професійного самовизначення старшокласників охоплює низькі показники за шкалами тесту СЖО, низькі показники самоактуалізації за тестом «САМОАЛ», несформовані професійні схильності за методикою ДДО Є.Клімова та мотиви вибору професійної діяльності групи «Конформізм».

Результати дослідження рівнів професійного самовизначення старшокласників подані на рис. 1.

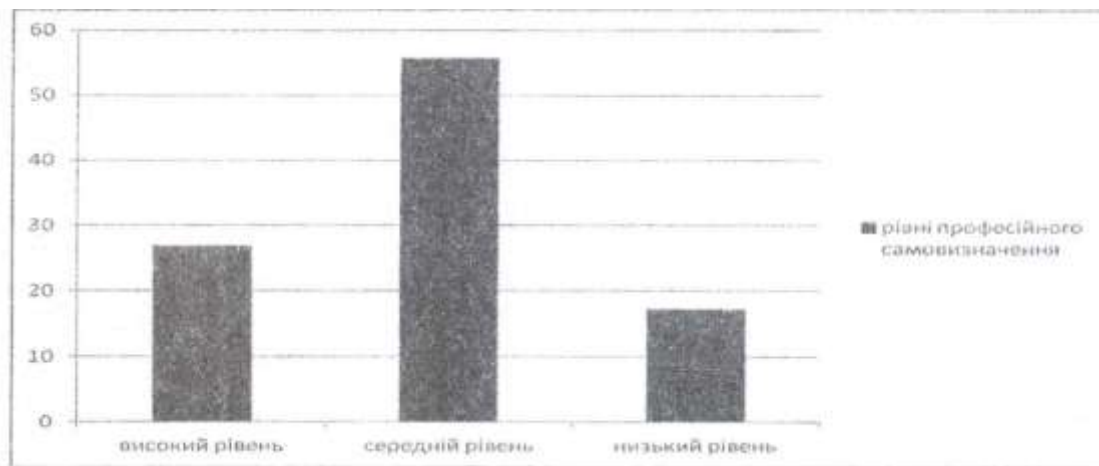

Рис. 1. Рівні професійного самовизначення старшокласників

За результатами дослідження рівня професійного самовизначення старшокласників визначено, що 26,9% респондентів високий, у 55,8% - середній та у 17,3% - низький рівень професійного самовизначення. Що відповідно потребує подальшої активізації профорієнтаційної роботи із школярами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І.С. Психологія особистісного зростання старшокласника : монографія / І.С. Булах. - К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. - 340 с.
2. Дейнеко Л.Д. Соціальний простір особистісного зростання особистості у ранній юності / Л.Д. Дейнеко // Науковий вісник ПУДПУ ім. К.Ушицького : зб. наук. праць. - Одеса, 2003. - Вип. 1-2. - С. 171-181.
3. Кузьміна Т. Усвідомлений вибір професії як запорука життєвого успіху / Т. Кузьміна // Психолог. - № 2,- 2009.-С. 14-17.
4. Пасічник Р.Ф. Психологічне забезпечення процесу особистісного самовизначення старшокласників / Р.Ф. Пасічник // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. - Івано-Франківськ : Плай, 2000, - Вип. 4.-С. 60-67.
5. Потапчук Л.В. Особистісне самовизначення старшокласників / Л.В. Потапчук // Психологія : збірник наукових праць НПУ ім. М. Драгоманова. - Вип. 1 (8). - К., 2000. - С. 126-130.

6. Туріщева Л.В. Практикум «Різноманіття світу професій» / Л.В Туріщева // Класному керівникові. - 2012. — № 3!-С. 27-28.
7. Хорошкова В. Психологія самопознання и саморозвиття / В.Хорошкова. - М. : Академія, 2012. - 256 с.
8. Чорна І.М. Психологія профорієнтаційної діяльності. Робоча програма (за вимогами кредитно - модульної системи) / І.М. Чорна. - Тернопіль : ТИПУ, 2006. – 64